

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Prevence rizikového chování na SŠ

Prevention of risk behaviour at secondary schools

Vypracovala: Jaroslava Novotná

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci s názvem *Prevence rizikového chování na SŠ* vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 20. 4. 2020

.....

Jaroslava Novotná

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala mému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D. za odbornou pomoc, vstřícnost a jeho cenné rady a připomínky.

Dále bych chtěla poděkovat mé rodině za podporu a všem respondentům, kteří věnovali svůj čas předloženým dotazníkům.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá tematikou prevence rizikového chování na středních školách. Je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena na základní pojmy rizikového chování a prevenci. Zabývá se poradenským systémem ve školství a právními předpisy a dokumenty vztahující se k prevenci na středních školách. V praktické části bylo cílem zmapování pohledu studentů středních škol na školní prevenci, kterou zažili během své školní docházky, identifikování slabých a silných míst a jakým způsobem je realizována prevence rizikového chování u studentů středních škol. Pro svůj výzkum jsem zvolila kvantitativní výzkumné metody formou anonymního dotazníku.

Klíčová slova: rizikové chování, prevence, školní poradenské pracoviště, preventivní program

Abstract

The bachelor thesis deals with the topic of prevention of risky behaviour in secondary schools. It is divided into two parts – theoretical and practical. The theoretical part focuses on basic concepts of risky behaviour and prevention. It deals with the advisory system in education and legislation and documents related to prevention in secondary schools. In the practical part, the aim was to map the view of secondary school students on school prevention, which they experienced during their schooling, identify weak and strong places, and how prevention of risky behaviour among high school students is implemented. For my research, I chose quantitative research methods in the form of an anonymous questionnaire.

Key words: risky behaviour, prevention, school counselling centre, preventative programme

OBSAH

Úvod.....	5
I. Teoretická část	7
1 Rizikové chování	7
1.1 Vymezení základních pojmů	7
1.2 Charakteristika období adolescence	7
1.3 Syndrom problémového chování	8
1.4 Syndrom rizikového chování v dospívání.....	8
1.5 Formy rizikového chování	9
2 Prevence.....	10
2.1 Vymezení pojmu prevence	10
2.2 Základní pojetí primární prevence	10
2.3 Peer program	12
2.4 Prevence v Rámcovém vzdělávacím programu	12
3 Poradenský a preventivně výchovný systém ve školství	15
3.1 Školní poradenské pracoviště.....	15
3.1.1 Školský poradenský systém	15
3.1.2 Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)	16
3.1.3 Speciálněpedagogická centra (SPC)	17
3.1.4 Výchovní poradci na školách	18
3.2 Školní metodik prevence.....	19
3.3 Právní předpisy a dokumenty vztahující se k prevenci na středních školách	20
3.4 Minimální preventivní program	21
II. Praktická část.....	23
4 Cíle práce a výzkumné otázky	23
4.1 Cíle výzkumu	23
4.2 Výzkumné otázky.....	23
4.3 Výzkumné předpoklady	24
4.4 Kvantitativní výzkum.....	24
5 Výsledky šetření.....	25
5.1 Výsledky a vyhodnocení výzkumu	26
6 Závěr	45
Seznam použitých zdrojů	46
Seznam grafů.....	49
Seznam příloh.....	50

Úvod

Rizikové chování a jeho prevence u dětí a mládeže je ve veřejném prostoru aktuální a diskutované téma. Povědomí o této problematice je velmi rozšířené nejen v odborné, ale i laické veřejnosti. Osobně se samozřejmě toto téma nejvíce dotýká samotných dětí (potažmo jejich rodičů), ale i všech ostatních skupin, které s dětmi jsou v kontaktu a ve větší či menší míře se podílejí na výchovném procesu, všeobecném rozvoji dětí a mládeže a práci s nimi.

S rizikovým chováním dětí a mládeže se ve svém okolí setkali mnozí z nás (ne vždy nutně jako samotný iniciátor, aktér, účastník nebo ohrožený). Jde o jev, který ve společnosti vždy byl a objevuje se stále napříč různými věkovými skupinami a socioekonomickými vrstvami. V této oblasti si nelze klást za cíl naprosté vymýcení rizikového chování. Lze však usilovat především o to, co nejefektivněji působit preventivně, pracovat s vnitřní motivací dětí a mládeže, nedopouštět se takového chování, které ohrožuje buďto samotného jedince či jeho okolí a toto chování v co největší možné míře omezit, případně mírnit dopady již páchaného rizikového chování.

Zejména od devadesátých let minulého století můžeme v tuzemském prostoru hovořit o systematické práci odborníků nejen z řad pedagogů, psychologů či sociologů na výzkumu rizikového chování, jeho příčin, rozsahu, ale například i prevalence. To, že jde o věc zcela zásadní a ve výchovně vzdělávacím procesu dětí klíčovou, dokazuje i fakt, že se jedná o jednu z prioritních činností MŠMT, které již řadu let vytváří koncepcce, jak v této problematice postupovat (viz Národní strategie k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže). Jde o velmi podstatný dokument, který ukotvuje a přesně vymezuje priority, legislativní rámec, ale také možnosti působení a realizace preventivních aktivit.

Nejen s proměnou společnosti, jejím obecným zrychlením, ale i s nástupem moderních technologií a vstupem do tzv. digitální doby se výrazně mění i rizikové chování a jeho formy. Slovo jako kyberšikana či grooming, v 90. letech téměř neznámé, se dostalo v posledním desetiletí do oblasti rizikového chování, kterého se děti dopouštějí daleko častěji a mnoho z rizikového chování páchaného fyzicky se tak přesouvá do virtuálního světa sociálních sítí a kyberprostoru. Je zde i nárůst a výrazný podíl mladších prvostupňových dětí, které jsou rizikovým chováním

ohroženy či přímo dotčeny. Příslušné složky a instituce, které se podílejí na výchově a prevenci dětí a mládeže, na to musejí samozřejmě pružně reagovat, což se dle výzkumných dat daří. Stále se však volá po systematictějším propojení a provázanosti například krajských center primární prevence. V oblasti školské prevence pak ředitelé jednotlivých škol často narážejí na problém dostatečného odborného personálního zajištění.

V současné době je ale obecně možné říci, že Česká republika patří mezi nejprogresivnější státy EU a v oblasti patří mezi přední propagátory kvalitní a efektivní prevence.

I. Teoretická část

1 Rizikové chování

Toto označení se používá místo dřívějšího termínu sociálně patologické jevy, od kterého se upustilo z několika důvodů – je pokládáno za stigmatizující, normativně laděné a klade příliš velký důraz na skupinovou/společenskou normu. Rizikové chování považujeme oproti tomu za soubor jevů, jejichž existenci a důsledky je možné podrobit vědeckému zkoumání a které lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi (Miovský et al., 2010).

1.1 Vymezení základních pojmů

Podle Miovského (2010) je rizikové chování definováno jako chování, „*v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost*“.

Podle Dolejše a Orla (2017) je rizikové chování u adolescentů spojeno s vývojovými aspekty, kdy autoři toto období charakterizují jako: *nejdynamičtější vývojovou etapou a dochází u nich k výrazným změnám, které s sebou přináší mnoho nedorozumění, nástrah a překážek. Zároveň dochází k experimentování a poznávání svého okolí, přičemž realizují různé nebezpečné a rizikové činnosti a aktivity, např. experimentování s drogami, vandalismus, parkour, nebezpečné řízení motorových vozidel aj.*

1.2 Charakteristika období adolescence

Termín adolescence se objevil už v 15. stol. a byl odvozen z latinského slova *adolescere*, což v překladu znamená vyrůst či dospět. V období adolescence dochází k biologickému zrání, ke zrychlení tělesného růstu a reprodukci. Zároveň dochází k psychickým změnám, k pohlavnímu dozrání, hormonálním změnám a fyzickému růstu, rozvíjí se schopnost anticipace, sebereflexe... Dále rozvíjí mezilidské vztahy

ve škole, ve volném čase, kdy jsou ovlivňovány např. masmédií, kulturou, nebo právním systémem.

Podle Kohlberga, který hovoří o *šesti stadiích vývoje morálky*, se člověk v období adolescence nachází v tzv. konvenčním stupni, kdy přechází postupně z orientace „být hodným dítětem“ na orientaci „na řád a zákon“ (Nielsen Sobotková et al., 2014).

Někdy se dospívající snaží začlenit mezi dospělé a snaží se je napodobovat, např. kouřením cigaret, konzumací alkoholu nebo sexuálním chováním, což považují za normální. A neuvědomují si, jaká rizika to obnáší.

1.3 Syndrom problémového chování

Jessor (1997) definuje problémové chování adolescentů jako *„chování, které je sociálně definováno jako problém, jako zdroj obav nebo jako nepřijatelné vzhledem k normám obecné společnosti“*.

Skupiny faktorů syndromu problémového chování:

- a) biologické – pohlaví, hormonální systém, tělesná konstituce, fyzická odolnost vůči bolesti, vrozené handicapy,
- b) psychologické – rysy osobnosti, sebepojetí, hodnotová orientace, postoje,
- c) sociální kontext – prostředí, rodinná konstelace, vrstevníci.

1.4 Syndrom rizikového chování v dospívání

Období adolescence bývá označováno za nejrizikovější období. Dospívající experimentují a jejich chování může končit až smrtí.

WHO (1993) stanovila syndrom rizikového chování v dospívání, který zahrnuje tři oblasti.

1. zneužívání návykových látek
2. negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje (maladaptace, poruchy chování, agrese, delikvence, kriminalita...)
3. rizikové chování v oblasti reprodukční (předčasný sex, předčasné rodičovství, pohlavní nemoci...) (Nielsen Sobotková et al., 2014).

1.5 Formy rizikového chování

Mezi nejčastější rizikové chování u adolescentů je nejvíce zastoupeno požívání alkoholu, kouření cigaret, zkušenosti s drogami, zejména s marihuanou. Bohužel Česká republika se podle výzkumu z 57 států z celého světa umístila na 1. místě ve spotřebě alkoholu, na 2. místě v užívání drog, na 5. místě v kouření cigaret a na 12. místě v hraní na automatech (Nielsen Sobotková et al., 2014).

Základní typy rizikového chování:

- záškoláctví,
- šikana a extrémní projevy agrese,
- extrémně rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,
- rasismus a xenofobie,
- negativní působení sekt,
- sexuální rizikové chování,
- závislostní chování (adiktologie) (Miovský et al., 2015).

2 Prevence

2.1 Vymezení pojmu prevence

Prevence rizikového chování (dříve „sociálně patologických jevů“) u dětí a mládeže je v působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Pojem prevence vychází z lat. *preventus* a je odvozený od slovesa *venor* – chytit, ulovit a předpony *prae* znamenající napřed.

Prevenčí označujeme všechna opatření, která vedou k předcházení a minimalizování jevů týkajících se rizikového chování, zejména předcházení různých poruch a onemocnění, poškození, úrazů atd.

Za prevenci rizikového chování považujeme jakýkoliv typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování, zamezující jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhající řešit jeho důsledky (Miovský et al., 2010).

Podle *Pedagogického slovníku* je prevence soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejména onemocnění, poškození, sociálněpatologickým jevům (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

Podle *Psychologického slovníku* je prevence předcházení nežádoucím jevům, úrazům, nemocem aj. (Hartl, 1993).

Podle Nešpora (1998) prevence znamená opatření učinění předem, včasnou obranu nebo ochranu.

2.2 Základní pojetí primární prevence

Rozlišujeme různé druhy prevence, a to primární, sekundární a terciární.

Dle MŠMT (2010) je primární prevence v širším slova smyslu výchova ke zdravému životnímu stylu a k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových situací osobnosti.

Sekundární prevence je zaměřena na takové skupiny, které jsou ohroženy, jak fyzicky, tak psychicky. Též se nazývá krátkou (časnou) intervencí, a to hlavně v kontextu zneužívání návykových látek (Nešpor, 2000).

Terciární prevence představuje snahu o zmírnění problémového jevu – např. zabránit recidivě protizákonného jednání. Cílem terciární prevence je předejít dalším možným škodám (Nešpor, 2000).

Cílem primární prevence je předcházet nemoci před tím, než vznikne. Sekundární prevence se provádí až po vzniku nemoci, ale ještě před tím, než nemoc způsobila poškození. Od šedesátých let se navíc hovoří o terciární prevenci.

Cílem terciární prevence je předejít dalším škodám. V oblasti prevence problémů působených návykovými látkami (Nešpor, 1999).

MŠMT chápe primární prevenci rizikového chování u žáků jako *výchovu k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže č.j.: 21291/2010-28)*. Zde dochází k rozdělení na specifickou primární prevenci, nespecifickou primární prevenci a efektivní primární prevenci. Specifická primární prevence se dále dělí na všeobecnou prevenci, selektivní prevenci, indikovanou prevenci.

Hlavním cílem Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027 je *snížit míru rizikového chování u dětí a mládeže a minimalizovat jeho vznik* a vymezuje základní pilíře politiky primární prevence, jimiž jsou:

- systém,
- koordinace,
- legislativa,
- vzdělávání,
- financování,
- monitoring, hodnocení a výzkum (Národní strategie MŠMT 2019-2027).

2.3 Peer program

Slovo *peer* pochází z angličtiny a jedním z jeho významů je vrstevník. Peer program je tedy vrstevnický program. Jedná se o plánovaný a dlouhodobý program, kdy skupiny dobrovolníků aktivně působí v oblasti primární prevence na své vrstevníky. Ti jsou proškoleni a stávají se lektory Peer programu, jejichž úkolem je provádět prevenci rizikového chování, seznamují své vrstevníky s možnými riziky a učí je, jak se v takových chvílích zachovat.

Podle Macka (1999) je období adolescence *citlivé pro rozvoj rizikového a problémového chování (zejména predelikventní chování, agrese, různé formy násilí, šikana, sexuální rizikové chování, poruchy příjmu potravy a v neposlední řadě i užívání drog včetně alkoholu a kouření)*. *V adolescenci zesiluje vliv vrstevníků, kteří dospívajícímu umožňují vzájemné poskytování názorů, pocitů a experimentování s různými vzorci chování. Mezi vrstevníky si může dospívající testovat i sám sebe. V těchto vztazích se rychle mění a střídají pozice soupeře a spoluhráče, opozičníka a soupevníka. Dospívající na sebe rádi upoutávají pozornost, chtějí, aby je druzí poslouchali, obdivovali, což posiluje jejich vlastní pozici a pocity významnosti.*

Cílem tohoto programu je aktivní zapojení předem připravených vrstevníků a pozitivně ovlivnit své vrstevníky bez přítomnosti dospělých.

2.4 Prevence v Rámcovém vzdělávacím programu

Podle školského zákona č. 561/2004 Sb. vycházejí v současnosti všechny Školní vzdělávací plány z Rámcových vzdělávacích plánů (dále jen RVP).

RVP jsou státem schválené pedagogické dokumenty, které vymezují povinný rámec vzdělávání prostřednictvím vzdělávacích cílů, kompetencí, výsledků vzdělávání, obsahu vzdělávání, podle stupňů škol a oborů vzdělání.

Důležitou součástí a povinností RVP jsou oblasti, které se věnují prevenci proti rizikovým formám chování např.:

„Výchova ke zdraví“ má ve vzdělávání především praktický a aplikační charakter. V návaznosti na přírodovědné a společenskovední vzdělávání a s využitím specifických informací o zdraví směřuje především k hlubšímu poznávání rizikového a nerizikového chování (v partnerských vztazích, rodičovských rolích, ve styku

s návykovými látkami a jinými škodlivinami, při ohrožení bezpečí atd.) a k osvojování praktických postupů vhodných pro všestrannou aktivní podporu osobního, ale i komunitního a globálního zdraví (v běžném životě i při mimořádných událostech).

„Vzdělávání pro zdraví“ si klade za cíl vybavit žáky dovednostmi a znalostmi potřebnými k preventivní a aktivní péči o duševní a tělesné zdraví a bezpečnost. Vede žáky k tomu, aby se vyznali v tom, jak působí výživa, životní prostředí, pohybové aktivity, jednostranné činnosti, pozitivní emoce, harmonické mezilidské vztahy a jiné vlivy na zdraví. Důraz se klade na výchovu proti závislostem (na alkoholu, tabákových výrobcích, drogách, nevhodných doplňcích výživy, hracích automatech, internetu aj.), proti médii vnucovanému ideálu tělesné krásy mladých lidí a na výchovu k odpovědnému přístupu k sexu. Protože lidé jsou v současnosti vystaveni řadě nebezpečí, která ohrožují jejich zdraví a často i život, nabývají na významu i dovednosti potřebné pro obranu a ochranu proti nim, tj. pro chování při vzniku mimořádných událostí (RVP, 2009).

Cílem středního odborného vzdělávání je mj. *„Učit se žít společně, učit se žít s ostatními, tj. umět spolupracovat s ostatními, být schopen podílet se na životě společnosti a nalézt v ní své místo“*.

Vzdělávání směřuje k:

- tomu, aby žáci respektovali lidský život a jeho trvání jako vysokou hodnotu;
- vytváření úcty k živé i neživé přírodě, k ochraně a zlepšování životního prostředí a k chápání globálních problémů světa;
- prohlubování osobnostní, národnostní a občanské identity žáků, jejich připravenosti tuto identitu chránit, ale současně také respektovat identitu jiných lidí;
- tomu, aby se žáci ve vztahu k jiným lidem oprostili od předsudků, xenofobie, intolerance, rasismu, agresivního nacionalismu, etnické, náboženské a jiné nesnášenlivosti;
- utváření slušného a odpovědného chování žáků v souladu s morálními zásadami a pravidly společenského chování;
- tomu, aby žáci cítili potřebu se zapojit do občanského života a jednali v souladu se strategií udržitelného rozvoje;

– rozvoji komunikativních dovedností žáků a dovedností potřebných pro hodnotný partnerský život i pro život v širším (pracovním, rodinném, zájmovém aj.) kolektivu (RVP, 2009).

3 Poradenský a preventivně výchovný systém ve školství

3.1 Školní poradenské pracoviště

3.1.1 Školský poradenský systém

Školský poradenský systém hraje zásadní roli v prevenci, poradenství a intervenci rizikového chování, zejména působení specializovaných pedagogických pracovníků přímo na školách. Školský poradenský systém upravuje vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Tyto služby obvykle zajišťují výchovný poradce, školní metodik prevence případně školní psycholog, za něž včetně vytvoření preventivního programu, odpovídá ředitel školy.

Pravidla pro poskytování poradenských služeb jsou uvedena ve školním řádu a musí být zajištěny, jak časové, tak prostorové podmínky.

a) Školské instituce poskytující poradenské služby

- školy, předškolní zařízení a školská zařízení (učitelé, vychovatelé, výchovní poradci, školní psychologové, školní speciální pedagogové, školní metodici prevence)
- pedagogicko-psychologické poradny (PPP)
- speciálně pedagogická centra (SPC)
- střediska výchovné péče

b) Střediska plnící funkci podpůrnou

- institut pedagogicko-psychologického poradenství
- vysoké školy

c) Instituce zřízené mimo resort školství

- úřady práce (resp. Informační a poradenská střediska)

- psychologické a logopedické poradny
- poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy
- krizová centra, linky důvěry, kontaktní centra
- okresní úřady, referáty sociálních věcí
- střediska sociální pomoci
- střediska prevence drogových závislostí
- činnost některých nestátních neziskových organizací

d) Organizace

- Linka bezpečí dětí a mládeže – pro poradu s psychologem, sociální pracovníci apod.
- Dětské krizové centrum – pro děti týrané, zneužívané a zanedbávané
- Linka důvěry Dětského krizového centra – nonstop služby školních psychologů
- Bílý kruh bezpečí – pomoc obětem násilí
- Cenap – Centrum naděje a pomoci – poradenství a pomoc v souvislosti s těhotenstvím, mateřstvím a rodičovstvím

3.1.2 Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)

Pedagogicko-psychologické poradny jsou nejznámějším typem poradenského zařízení zaměřeného na problematiku výchovy i školního vzdělávání dětí a mládeže. Spadají do kompetence jednotlivých školských úřadů v okresech. V poradně se klientům věnuje psycholog, speciální pedagog, logoped a sociální pracovník (Novosad, 2000).

Mezi nejčastější problematiku patří:

- vyšetření školní zralosti, zjišťování laterality
- zabezpečení výchovy i vzdělávání dětí a mládeže s postižením somatickým, mentálním nebo smyslovým
- posouzení vhodnosti integrace nebo zařazení do speciální školy
- diagnostikování a reedukace specifických vývojových poruch učení
- poruchy vývoje osobnosti
- poruchy chování (konflikty, záškoláctví, šikana, kriminalita, toxikománie apod.)
- poruchy komunikace
- řešení komplexní problematiky školního neprospěchu (Novosad, 2010)

3.1.3 Speciálněpedagogická centra (SPC)

Speciálněpedagogická centra jsou speciální školská zařízení, která se specializují na určitý typ zdravotního postižení – defektu. SPC teda pracují pro smyslově postižené, pro tělesně postižené nebo mentálně postižené děti a mládež i pro děti s vadami řeči. Centra poskytují poradenské služby školám, školským zařízením, ústavům, rodinám postižených dětí, orgánům státní správy apod. (Novosad, 2010).

SPC řeší především tyto úkoly:

- zpracování kompletních podkladů k rozhodnutí o zařazení dítěte nebo žáka do integrovaného nebo speciálního zařízení
- vypracování návrhu adekvátního způsobu vzdělávání a výchovy postižených dětí i mladistvých a poskytování metodické či konzultační pomoci
- ve spolupráci s lékaři, sociálními pracovníky a mnoha dalšími odborníky provádí terénní depistáž zdravotně postižených dětí a mladistvých v daném regionu
- vytvářejí ucelenou evidenci klientů zařazených do péče SPC

- zabezpečují komplexní diagnostiku, která slouží k definování aktuálního stavu, stupně postižení
 - poskytují cílenou pomoc obtížně zařaditelným dětem
 - zabezpečují pomoc v oblasti profesního poradenství
 - podporují řešení problémů rodin se zdravotně postiženými dětmi aj.
- (Novosad, 2010)

Rozdíl mezi PPC a SPC je takový, že PPC se orientují na diagnostiku a SPC se zaměřují na speciálněpedagogickou péči.

Kmenový pracovníci SPC jsou psycholog, speciální pedagog a sociální pracovník. Další odborníci jsou doplněni nebo působí jako externí spolupracovníci, a to logoped, etoped, psychoterapeut, rehabilitační pracovník, pediatr, psychiatr a další lékaři specialisté.

3.1.4 Výchovní poradci na školách

Výchovní poradci na základních a středních školách jsou vlastně často prvním poradenským subjektem, na který se mohou učitelé, rodiče i sami žáci a studenti v případě problémů obrátit (Novosad, 2010).

Poradci plní především tyto úkoly:

- řeší prospěchové, kázeňské, rodinné a zdravotní problémy vyplývající
- fungují jako poradci žáků v případě vztahových, citových či rodinných problémů a zprostředkovávají další odbornou pomoc
- vyřizují dotazy a stížnosti rodičů, které se týkají výchovného působení školy
- jsou poradci ředitele školy ve výchovných otázkách
- poskytují informace výchovným poradcům jiných typů škol i veřejnosti o výchovných a vzdělávacích cílech určité školy
- jsou iniciátory preventivních aktivit na škole a organizují cílené přednášky např. o drogách, sexualitě, AIDS

- pomáhají absolventům školy při rozhodování o další profesní či studijní orientaci a informují je o možnostech dalšího studia (Novosad, 2010)

3.2 Školní metodik prevence

Školní metodik prevence je pracovník školy, který je odpovědný za realizaci a koordinaci prevence ve školním prostředí. Standardní činnosti školního metodika prevence jsou vymezeny ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předmětů (Blašíková et al., 2015).

Může také o podporu a metodickou pomoc požádat metodika prevence místně příslušné pedagogicko-psychologické poradny (Miovský et al., 2012).

Školní metodik prevence by měl získat kvalifikaci pro svoji činnost studiem k výkonu specializovaných činností podle vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků. Musí být zároveň absolventem magisterských studijních programů učitelských oborů nebo absolventem magisterského studia neučitelského zaměření doplněného o studium pedagogiky podle zákona č. 563/2004 Sb. (Blašíková et al., 2015).

Prací školního metodika je tedy před začátkem školního roku sestavit preventivní program a monitorovat oblast rizikového chování. Na konci školního roku vyhodnotí stav za celý školní rok.

Základní povinnosti metodika školní prevence:

- koordinovat přípravu Minimálního preventivního programu a jeho zavádění ve škole
- inovovat program podle aktuálních potřeb a podmínek, podílet se na jeho realizaci a vyhodnocovat jeho účinnost
- odborně a metodicky pomáhat těm kolegům – učitelům, u kterých je vzhledem k charakteru vyučovaného předmětu možné a vhodné zavádět do výuky témata z oblasti preventivní výchovy
- poskytovat učitelům a ostatním pracovníkům školy nebo školského zařízení informace z oblasti prevence, využít znalostí příslušných Metodik MŠMT a podpory okresního koordinátora a informovat je o způsobech řešení krizových situací

v případech výskytu rizikových situací ve škole

- prezentovat a poskytovat vhodné odborné a metodické materiály, které slouží k realizaci podmínek MPP a dalších preventivních aktivit v rámci ŠVP
- sledovat ve spolupráci s ostatními pedagogickými pracovníky školy projevy rizikového chování a navrhnout cílená opatření k včasnému odhalování těchto rizik a k řešení vzniklých problémů
- spolupracovat s metodikem prevence pedagogicko-psychologické poradny
- spolupracovat na základě pověření ředitele školy se školskými a dalšími krizovými, poradenskými a preventivními zařízeními
- zpracovat podklady a informace o Minimálním preventivním programu realizovaném ve škole nebo školském zařízení pro okresního metodika prevence (MŠMT, 2010).

3.3 Právní předpisy a dokumenty vztahující se k prevenci na středních školách

Mezi povinnosti školního metodika prevence je také orientace v české legislativě. Musí pravidelně sledovat zákony, vyhlášky, metodické pokyny, odborné časopisy, které se k této oblasti vztahují, protože většina z nich je doplňována, obměňována či upravována.

Mezi nejdůležitější vybrané předpisy a dokumenty patří:

* Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů;

* Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů;

* Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů;

* Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů;

* Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních;

* Vyhláška č. 73/2005, o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími

potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů;

* Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění pozdějších předpisů;

* Vyhláška č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče;

* Vyhláška 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních;

* Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č. j. MSMT 22284/2013-1.

* Metodický pokyn MŠMT k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance, č. j.: 14423/1999-22;

* Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č. j. 21291/2010-28;

* Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018. Praha, 2013;

* Úmluva o právech dítěte;

* Rámcový vzdělávací program pro střední vzdělávání;

atd.

3.4 Minimální preventivní program

Minimální preventivní program (dále jen MPP) je dokumentem školy zaměřeným na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností a měl by obsahovat též programy specificky zaměřené na jednotlivé formy rizikového chování. MPP je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce se žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy (Miovský et al., 2015).

MPP se zpracovává na období jednoho školního roku a zodpovídá za něj školní metodik prevence. Podléhá kontrole České školní inspekce, je průběžně vyhodnocován a písemné vyhodnocení účinnosti jeho realizace za školní rok je součástí výroční zprávy o činnosti školy (Miovský et al., 2015).

II. Praktická část

4 Cíle práce a výzkumné otázky

4.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumné části této práce je zmapování pohledu studentů středních škol na školní prevenci rizikového chování. Budeme se pokoušet identifikovat aktivity, které spojují s prevencí a které zažili během své školní docházky. Následně budeme prostřednictvím shromáždění názorů respondentů identifikovat slabých a silných míst, která frekventanti pocítují. Mezi využití techniky sběru dat bude patřit dotazník.

- 1) Zjistit, jakých preventivních programů v oblasti prevence rizikového chování se zúčastnili studenti středních škol a středních odborných učilišť v rámci školy.
- 2) Zjistit, jaké uplatňují strategie řešení při výskytu rizikového chování na své škole.

4.2 Výzkumné otázky

- 1) S jakými riziky se studenti setkávají na SŠ a na SOU?
- 2) Jaké metody prevence rizikového chování používají a jaké aktivity považují pro sebe za nejzajímavější a nejdůležitější ve vztahu ovlivnění svého postoje k sledované problematice?
- 3) Jaká je strategie řešení při výskytu rizikového chování?

4.3 Výzkumné předpoklady

- 1) Lze předpokládat, že žáci na SOU budou uvádět jiné zkušenosti než žáci na SŠ.
- 2) Lze předpokládat, že většina respondentů uvede, že prevence se realizuje na témata z oblasti specifické prevence.
- 3) Lze předpokládat, že respondenti budou uvádět, že by se v případě potíží obrátila na spolupráci se školou.
- 4) Lze předpokládat, že většina respondentů uvede vlastní zkušenost s užíváním návykových látek.

4.4 Kvantitativní výzkum

Mezi nejčastější techniky sběru dat patří např. dotazník, rozhovor, pozorování. Já si zvolila výzkum, který bude orientován kvantitativně a bude použita metoda dotazníků. Dotazníky jsou vyplňovány studenty SŠ a SOU.

Jedná se o nejrozšířenější techniku získávání dat, je nejméně náročný na čas a osloví velký počet zkoumaných osob, respondentovi zaručuje anonymitu, je levnější, nedochází k nežádoucímu ovlivnění působením osoby tazatele, respondent si sám určí dobu, která mu vyhovuje pro zodpovězení otázek. Dotazník má i své nevýhody. Dochází k nižší návratnosti než u osobního dotazování, možnost rozmýšlení si odpovědi nedovoluje zachytit často velmi důležité spontánní odpovědi, není možná kontrola, kdo skutečně dotazník vyplnil, zda ten, komu byl adresován, či někdo jiný (Surynek et al., 2001).

5 Výsledky šetření

Výzkum byl realizován formou dotazníků osobním předáním na střední škole a na středním odborném učilišti a rozeslán prostřednictvím elektronického odkazu na online dotazník, který byl zaslán prostřednictvím emailové zprávy též studentům středních škol a středních odborných učilišť. Sběr dat byl proveden v únoru – březnu 2020. Celkem jsem oslovila 100 respondentů v mém bydlišti, protože toto město se považuje za „doupě drogových dealerů“. Dotazník byl nestandardizovaný, anonymní a byly v něm použity otázky jak uzavřené, tak otevřené. Při osobním předání byli všichni studenti seznámeni s otázkami. Návratnost dotazníků byla stoprocentní. Při zpracování prostřednictvím emailové zprávy měli studenti možnost dotazů formou telefonní komunikace.

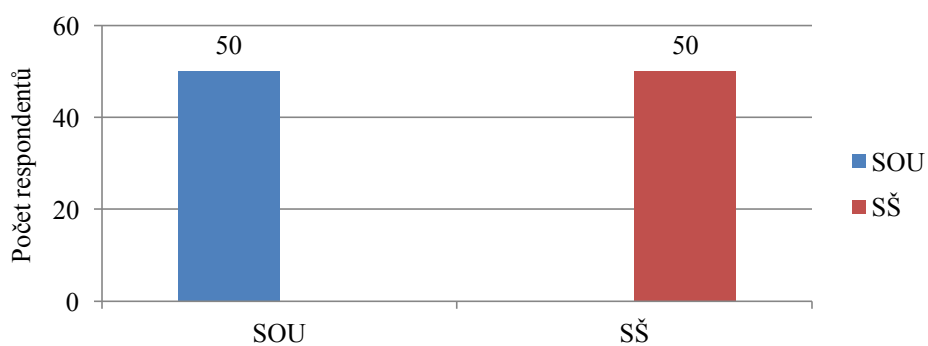
5.1 Výsledky a vyhodnocení výzkumu

V první části dotazníku jsem se zabývala osobními údaji o respondentovi, v druhé části preventivním programem v rámci školy a v třetí části strategií řešení při výskytu rizikového chování.

V této kapitole jsou graficky znázorněny odpovědi dotázaných respondentů.

Dotazník vyplnilo celkem 100 respondentů, z toho výběrový soubor tvořilo 50 respondentů ze středních odborných učilišť (dále jen SOU) a 50 respondentů ze středních škol (dále jen SŠ) z Vodňan. (viz Graf č. 1)

Graf č. 1: Rozdělení respondentů podle typu školy

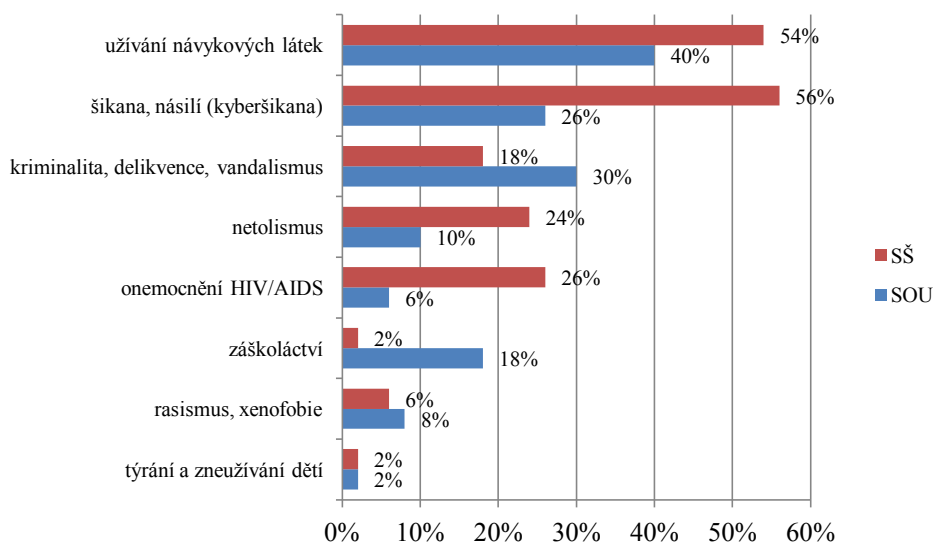

Zdroj: vlastní zpracování

(N = 100)

Zabývala jsem se otázkou, zda se studenti SOU a SŠ zúčastnili některého preventivního programu v rámci jejich školy. Odpověděli všichni, tj. 50 studentů z SOU a 50 studentů ze SŠ. Měli možnost vícečetné volby odpovědí, konkrétně u této otázky z osmi témat. Ukázalo se, že nadpoloviční většina respondentů střední školy se účastnila programů zabývajících se prevencí užívání návykových látek (tabák, alkohol, omamné a psychotropní látky) a šikany, násilí. Studenti středního odborného učiliště se taktéž účastnili nejvíce programů týkajících se užívání návykových látek. Dalším nejčastějším tématem byla kriminalita, delikvence a vandalismus. Minimálně se studenti účastnili programů na téma týrání a zneužívání. (viz. Graf č. 2)

Graf č. 2: Otázka č. 4 – Zúčastnil/a jsi se některého preventivního programu v rámci vaší školy?

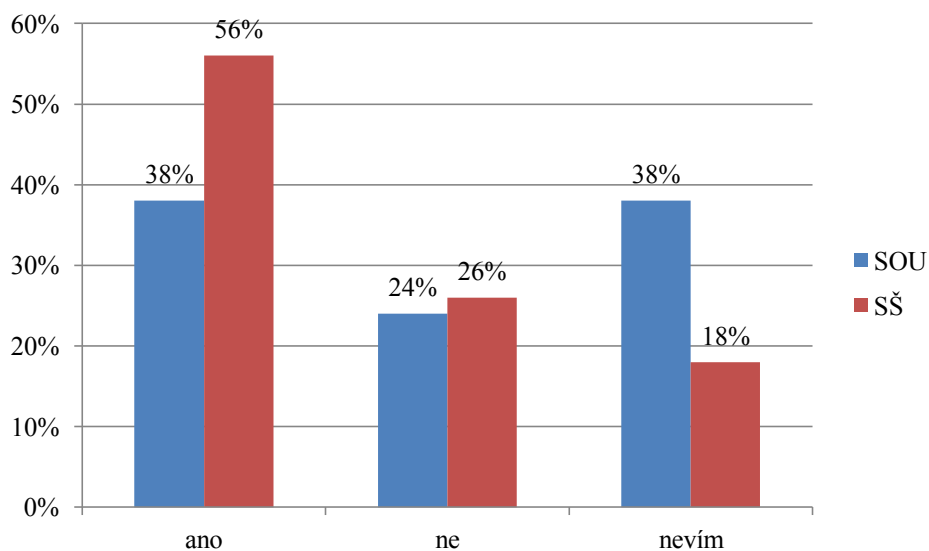

Zdroj: vlastní zpracování

($N_{sou} = 50$, $N_{SOU} = 50$)

Nadpoloviční většina dotázaných žáků SŠ vyhodnotila preventivní programy jako přínosné. V SOU však považuje preventivní programy za obohacující pouze 38 % žáků. Stejně vysoké procento dotázaných žáků učiliště neumělo posoudit, zda jim tyto programy přináší nové informace. (viz. Graf č. 3)

Graf č. 3: Otázka č. 5 - Dozvěděl/a ses v rámci programů primární prevence nové informace, které jsi předtím neznal/a?

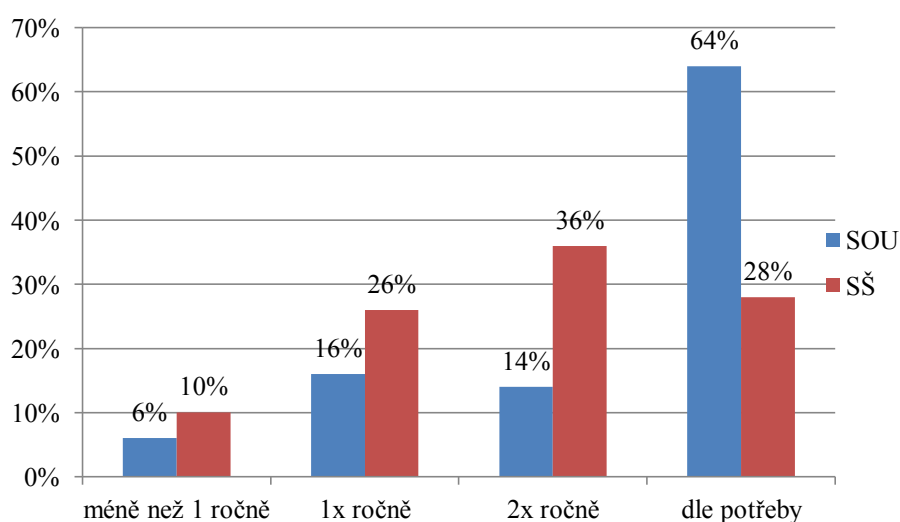

Zdroj: vlastní zpracování

($N_{sou} = 50$, $N_{SOU} = 50$)

V této otázce, kde mě zajímalo, kolikrát do roka by si žáci představovali uskutečnění preventivního programu ve škole, mohli volit pouze jednu odpověď. Podle 2/3 studentů SOU by se preventivní programy měly ve škole objevovat v závislosti na aktuální situaci, tedy pouze když se ve škole objeví nějaký problém související s rizikovým chováním. Na SŠ by respondenti uvítali některý z preventivních programů nejlépe dvakrát za rok. (viz. Graf č. 4)

Graf č. 4: Otázka č. 6 - Jak často bys chtěl/a, aby se preventivní programy objevovaly v rámci vaší školy?

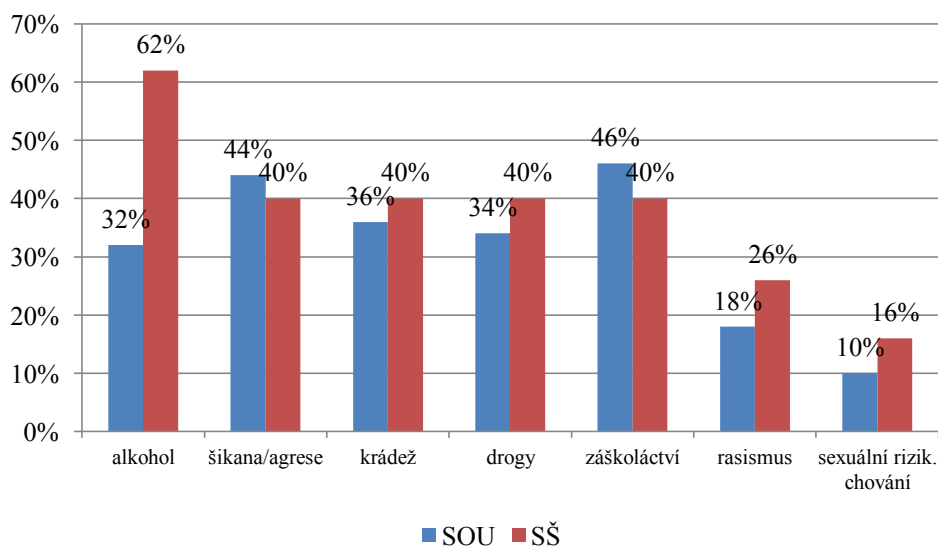

Zdroj: vlastní zpracování

($N_{sou} = 50$, $N_{SOU} = 50$)

Žáci střední školy i učiliště se na svých školách obecně nejméně setkali se sexuálně rizikovým chováním a rasismem. Středoškoláci na své škole považují za největší problém požívání alkoholu. Žáci učiliště se zase nejvíce setkali s problémem záškoláctví. Vysoké procento žáků jak SŠ, tak SOU má ve své škole zkušenost se šikanou, drogami i krádežemi. Žáci mohli v této otázce vybírat více odpovědí. (viz. Graf č. 5)

Graf č. 5: Otázka č. 7 – S jakým typem rizikového chování jsi se u vás ve škole setkal/a?

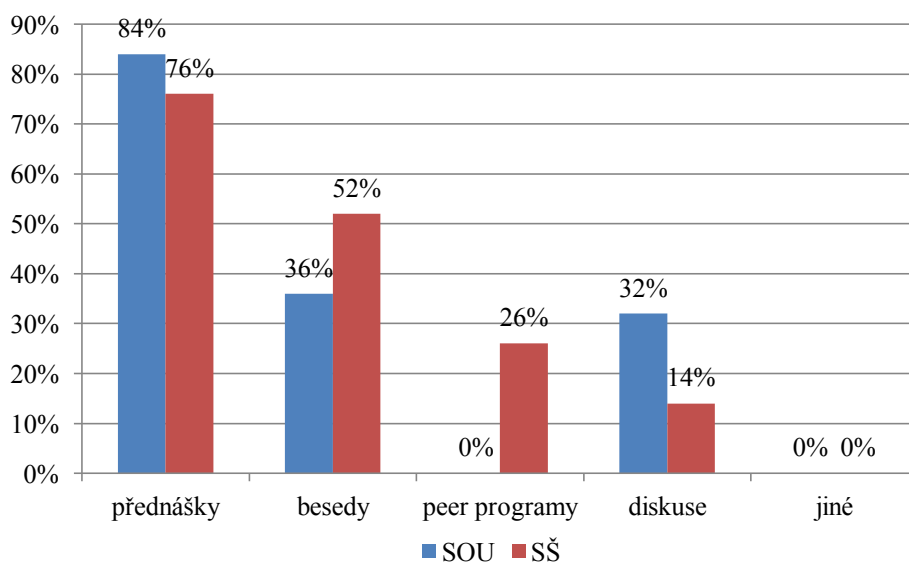

Zdroj: vlastní zpracování

($N_{sou} = 50$, $N_{SOU} = 50$)

Přednášky jsou jednoznačně nejčastěji aplikovanou metodou využívanou v rámci šíření prevence rizikového chování v oslovených školách. Nadpoloviční většina respondentů středních škol se na své škole zúčastnila rovněž besed a 26 % přednášek se svými vrstevníky. Přibližně třetina dotázaných žáků učilišť má zkušenost s besedami a diskusemi na preventivní témata. Na učilišti podle studentů nebyly aplikovány žádné peer programy. Tato otázka byla kvalifikována jako polootevřená, kdy mohli respondenti uvést i některý jiný typ prevence rizikového chování na škole. Jiný typ preventivního programu však nikdo neuvedl. (viz. Graf č. 6)

Graf č. 6: Otázka č. 8 - S jakými metodami prevence rizikového chování jsi se setkal/a?

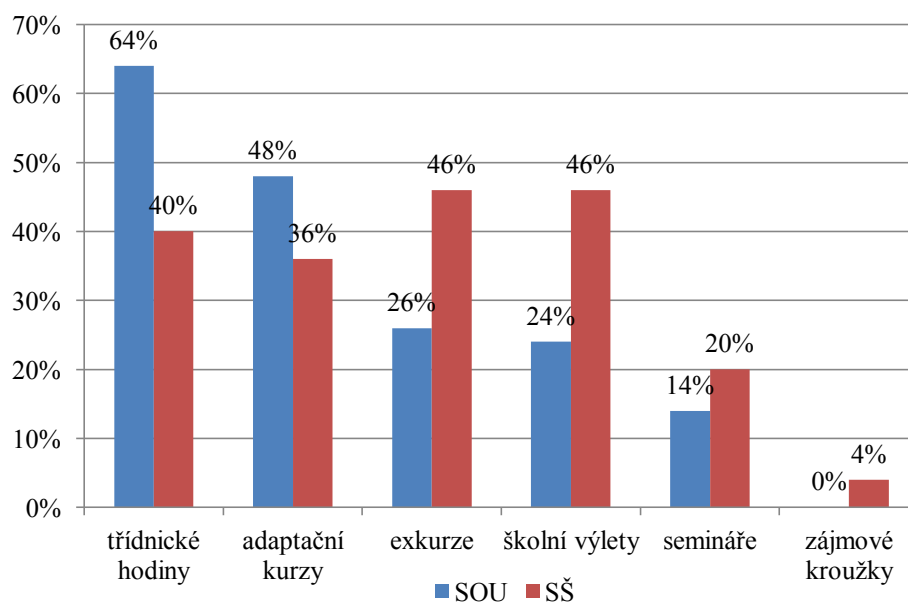

Zdroj: vlastní zpracování

($N_{sou} = 50$, $N_{SOU} = 50$)

Téměř polovina respondentů střední školy se s některým z rizikových témat setkala na školních výletech a exkurzích pořádaným právě se zacílením na danou prevenci. Studenti středního odborného učiliště se v rámci školy nejčastěji účastnili třídnických hodin zaměřených na prevenci rizikového chování, dále pak téměř polovina adaptačních kurzů. (viz. Graf č. 7)

Graf č. 7: Otázka č. 9 – S jakými formami školních aktivit jsi se setkal/a s prevencí rizikového chování u vás na škole?

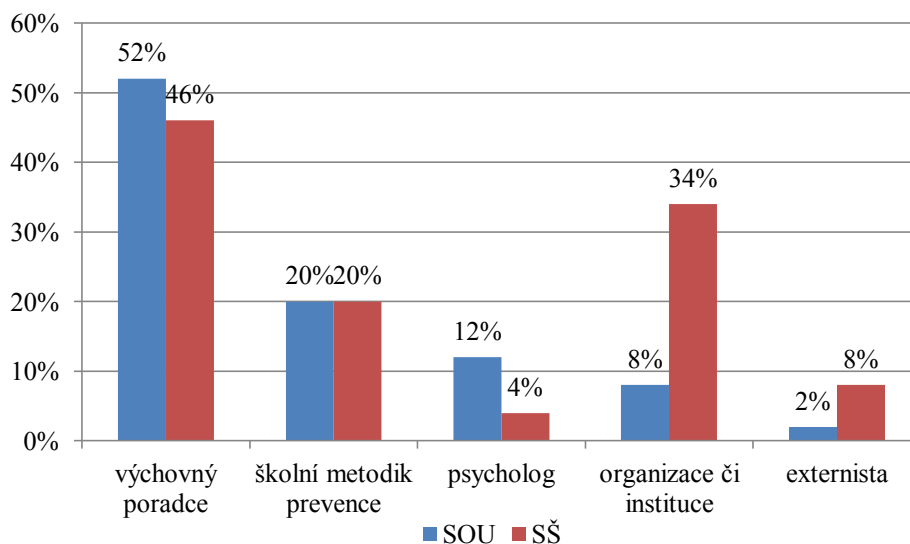

Zdroj: vlastní zpracování

($N_{sou} = 50$, $N_{SOU} = 50$)

Preventivní programy rizikového chování na oslovených školách provádí především výchovný poradce. Třetina respondentů střední školy uvedla, že tyto programy u nich provádí specializované externí organizace. (viz. Graf č. 8)

Graf č. 8: Otázka č. 10 – Kým jsou u vás na škole realizovány preventivní programy?

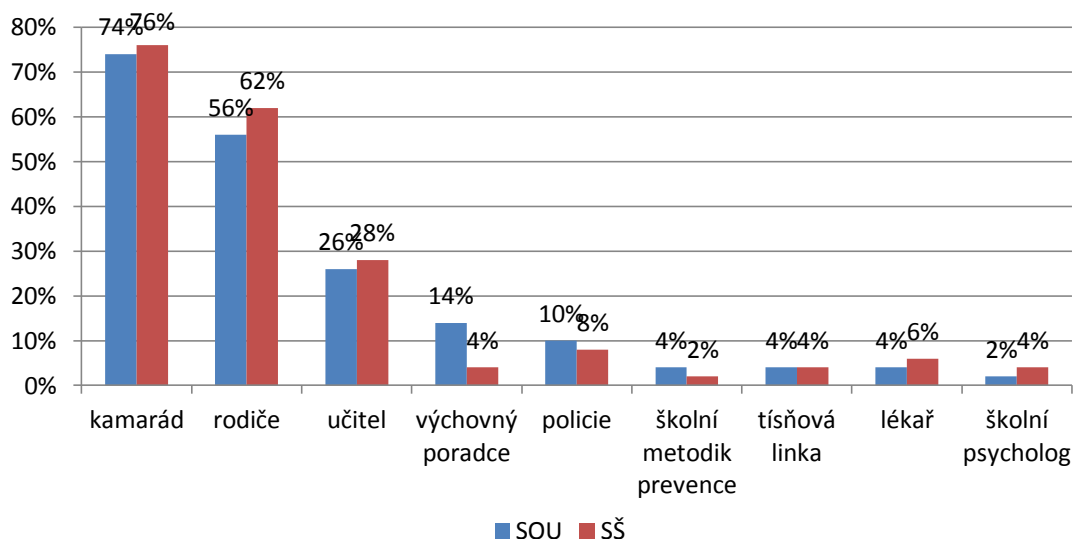

Zdroj: vlastní zpracování

($N_{sou} = 50$, $N_{SOU} = 50$)

Kamarádi jsou pro většinu dotázaných žáků těmi, komu by se v případě obtížné životní situace nejčastěji svěřili. Rodiče by byli pro nadpoloviční většinu studentů také důvěrníky, na které by se obrátili, kdyby se dostali do rizikové situace. Na třetím místě uváděli jak dotázaní ze střední školy, tak z učiliště, svého učitele. (viz. Graf č. 9)

Graf č. 9: Otázka č. 11 – Na koho by ses obrátil/a v potížích?

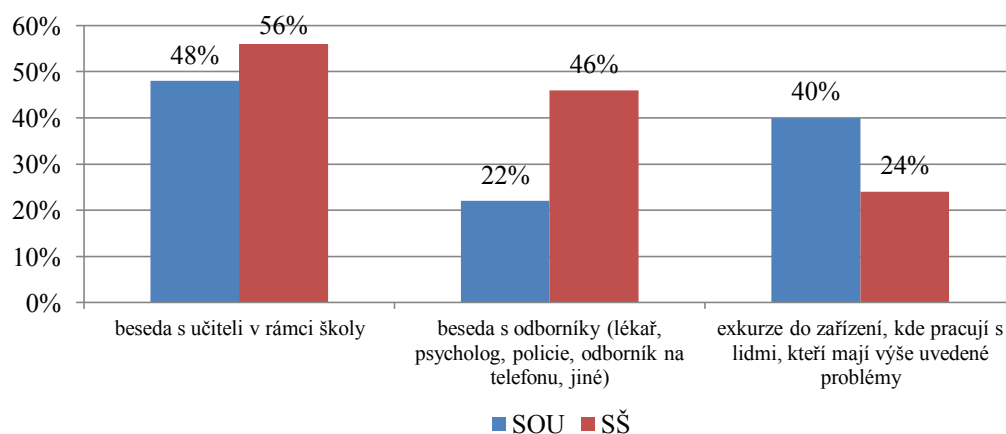

Zdroj: vlastní zpracování

($N_{sou} = 50$, $N_{SOU} = 50$)

Nadpoloviční většina dotázaných žáků střední školy by jako formu prevence rizikového chování preferovala besedy se svými učiteli v rámci školy. 46 % by vyhovovaly besedy s odborníky, nejméně pak exkurze do externích zařízení souvisejících s rizikovým chováním. Respondenti odborného učiliště by nejradši uvítali informace o prevenci rizikového chování od učitelů v rámci školy, dále pak organizací exkurzí. Jen 22 % dotázaných studentů učiliště by chtělo být informováno v rámci besed s odborníky. (viz. Graf č. 10)

Graf č. 10: Otázka č. 12 – Jakým způsobem bys chtěl/a, aby se k tobě dostaly informace?

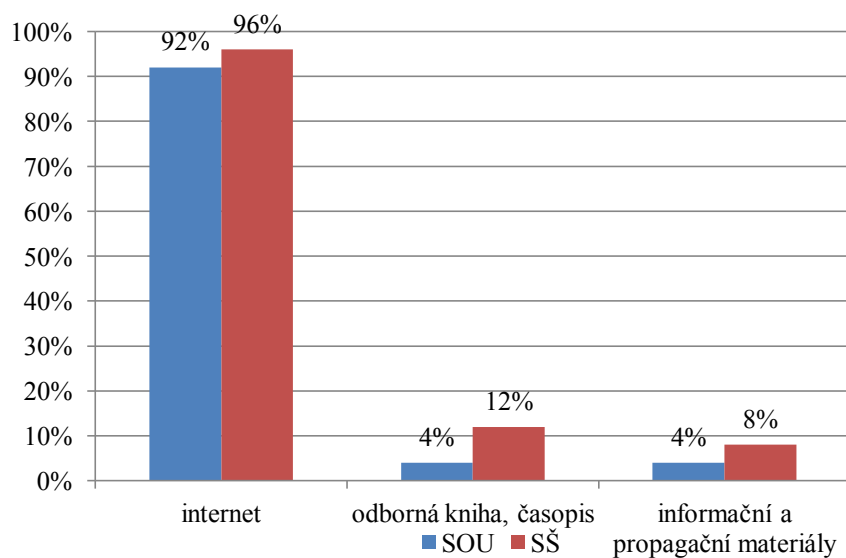

Zdroj: vlastní zpracování

($N_{sou} = 50$, $N_{SOU} = 50$)

Téměř všichni studenti jak střední školy, tak učiliště by v případě závažného problému hledali informace na internetu. Ostatní informační zdroje by volili jen okrajově. (viz. Graf č. 11)

Graf č. 11: Otázka č. 13 – Kde bys hledal/a informace k závažnému problému?

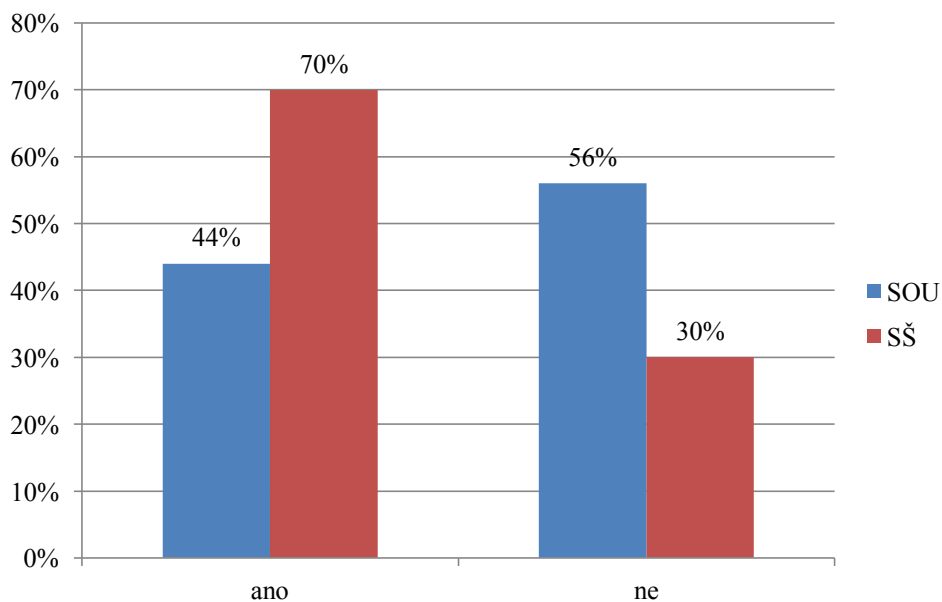

Zdroj: vlastní zpracování

($N_{sou} = 50$, $N_{SOU} = 50$)

Jak vyplývá z dotazníkového šetření, preventivní aktivity rizikového chování zařazují do svých předmětů více učitelé na střední škole než na odborném učilišti. (viz. Graf č. 12)

Graf č. 12: Otázka č. 14 - Zařazují učitelé preventivní aktivity do výuky svých předmětů?

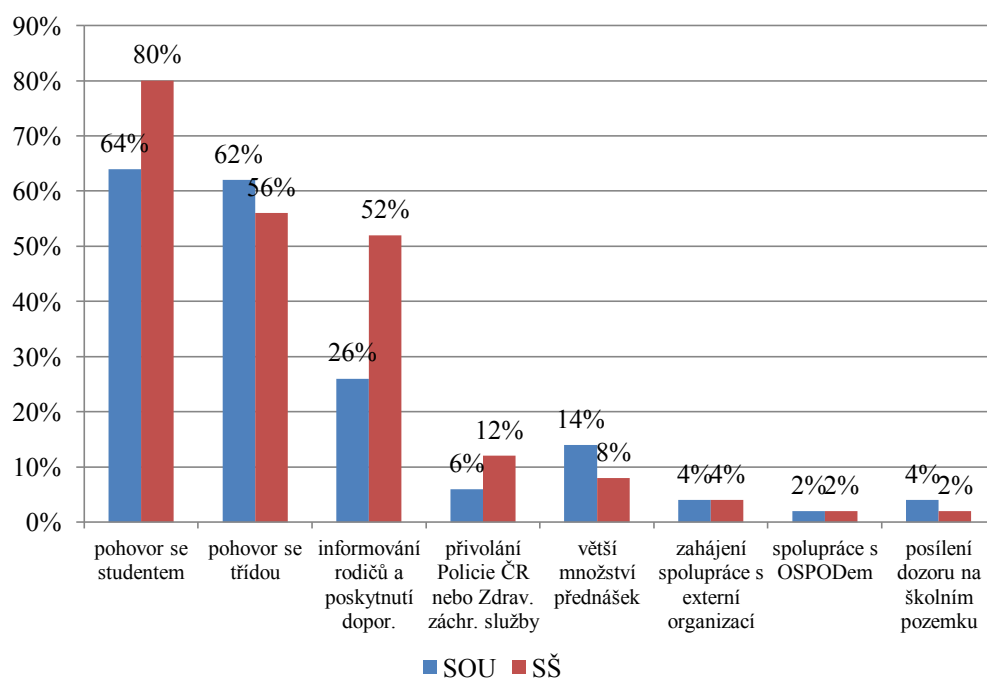
Zdroj: vlastní zpracování

($N_{sou} = 50$, $N_{SOU} = 50$)

80 % studentů střední školy uvedlo, že v případě výskytu rizikového chování u nich ve škole, by ze strany školy nejprve následoval individuální pohovor se studentem. Nadpoloviční většina respondentů SŠ uvedla, že by v případě této situace pravděpodobně došlo k řešení situace v rámci třídy. Třetí nejčastější odpověď byla, že by škola o vzniklém problému informovala rodiče.

Podle dotázaných studentů učiliště by v případě rizikového chování nejčastěji následoval pohovor se studentem, kterého se daný případ týká nebo pohovor s celou třídou. (viz. Graf č. 13)

Graf č. 13: Otázka č. 15 – Jaká je strategie řešení při výskytu rizikového chování na vaší škole?

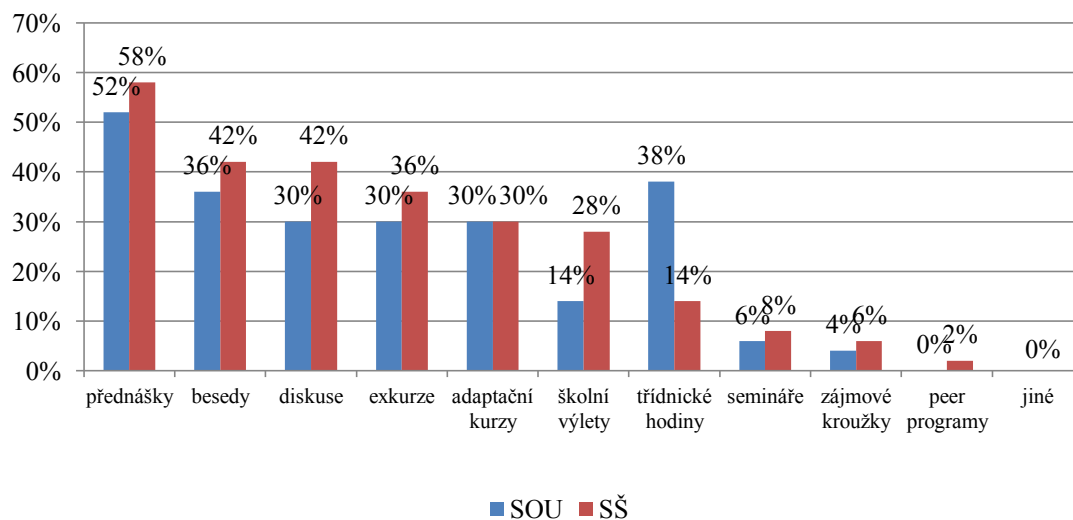

Zdroj: vlastní zpracování

($N_{SOU} = 50$, $N_{SŠ} = 50$)

Nadpoloviční většina jak dotázaných žáků střední školy, tak učiliště za nejúčinnější metodu prevence rizikového chování považuje přednášky. Dalšími účinnými metodami jsou podle nich především diskuse, besedy, exkurze, adaptační kurzy a třídnické hodiny. (viz. Graf č. 14)

Graf č. 14: Otázka č. 16 – Jaká metoda, forma prevence je podle tebe nejúčinnější?

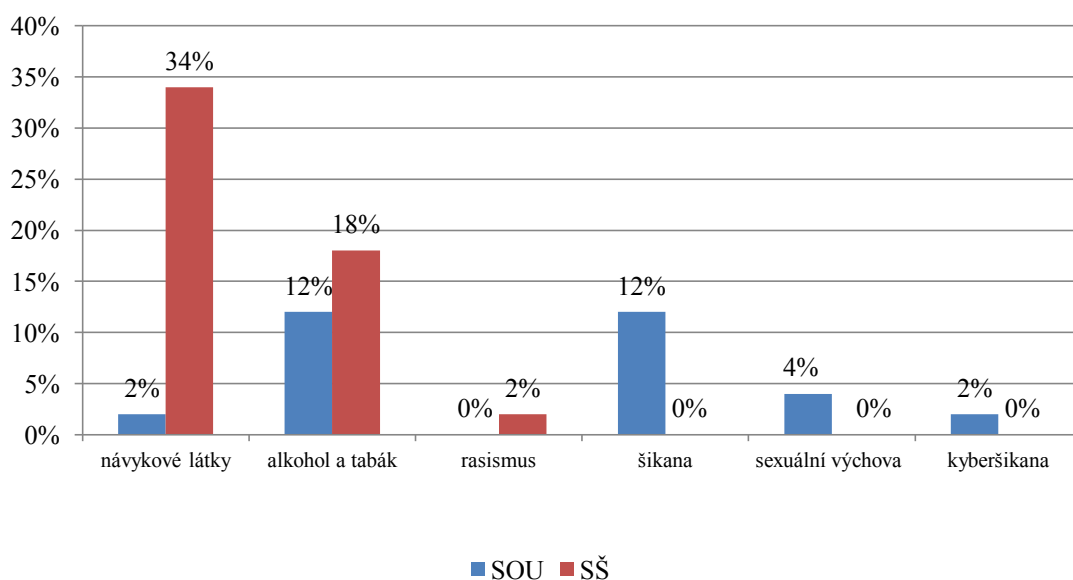

Zdroj: vlastní zpracování

($N_{sou} = 50$, $N_{SOU} = 50$)

V dotazníkovém šetření jsem studentům na závěr položila dvě otevřené otázky. Na první z nich neodpověděli všichni. Podle 34 % středoškoláků by měla jejich škola do preventivních programů zařadit problematiku návykových látek, podle 18 % alkohol a tabák. Podle žáků učilišť by se jejich škola měla více zabývat šikanou a alkoholem/tabákem. (viz. Graf č. 15)

Graf č. 15: Otázka č. 17 - Jaké téma prevence, které škola neřeší, bys považoval/a za důležité, aby škola pro tebe a další studenty zařadila do programu?

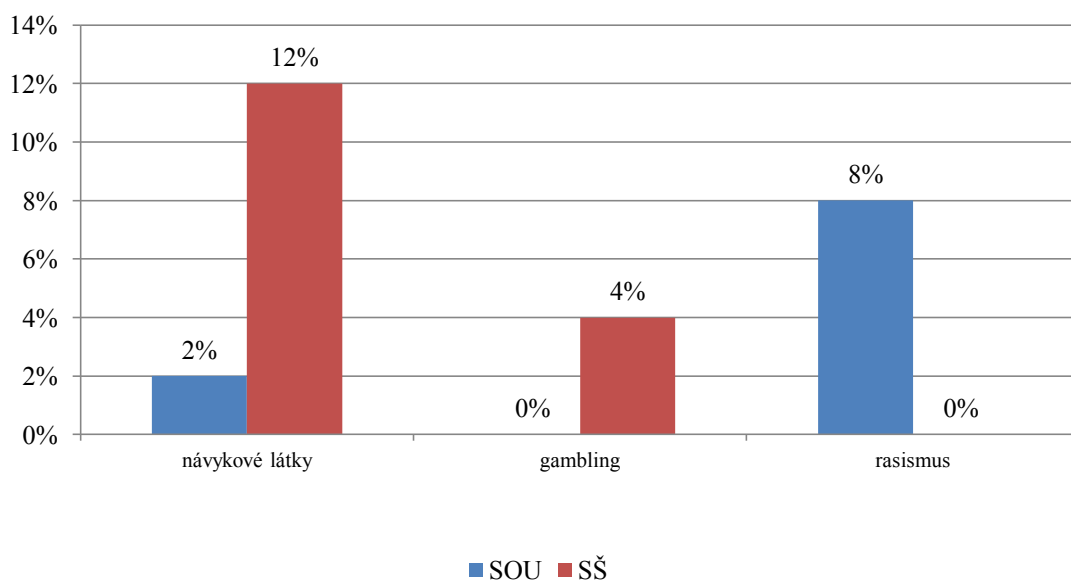

Zdroj: vlastní zpracování

($N_{SŠ} = 27$, $N_{SOU} = 16$)

V druhé otevřené otázce měli žáci uvádět, které z preventivních rizikových témat je podle nich v jejich škole zcela zbytečné. Žáků na tuto otevřenou otázku odpovědělo velmi málo. Návykové látky byly u středoškoláků také na prvním místě, přestože je uváděli rovněž jako téma, kterým se jejich škola málo zabývá. V učilišti považují za nejvíce zbytečné téma rasismus. (viz. Graf č. 16)

Graf č. 16: Otázka č 18 - Jaké téma prevence, které se ve škole realizovalo, považuješ za zcela zbytečný?

Zdroj: vlastní zpracování

($N_{sš} = 8$, $N_{SOU} = 5$)

5.2 Vyhodnocení výzkumných otázek

1) S jakými riziky se studenti setkávají na SŠ a na SOU?

Otázka směřuje k přesvědčení, že prevence má být indikovaná na oblasti chování, které se cílové skupiny co nejvíce dotýkají. Proto zjištění případných vlastních zkušeností může být východiskem respondentů pro následné hodnocení absolvovaných akcí.

Při porovnání respondentů ze SŠ a SOU došlo k velmi zajímavým zjištěním. U studentů SŠ se ukázalo, že nejvíce respondentů má zkušenosti s alkoholem. Není nic neobvyklého, že první setkání s alkoholem získávají doma. Ani věková hranice 18 let nezabrání dětem konzumovat alkoholické nápoje, které jsou snadno dostupné.

U studentů SOU se prokázalo, že mají nejvíce zkušeností se záškoláctvím a vysoké procento má zkušenosti i se šikanou, drogami a krádežemi.

2) Jaké metody prevence rizikového chování používají a považují pro sebe za nejzajímavější a nejdůležitější ve vztahu ovlivnění svého postoje k sledované problematice?

Otázka směřuje k porozumění souvislosti mezi metodou realizace prevence a jejím hodnocením respondenty. Didaktické aspekty jsou jednou z podmínek efektivity prevence.

Na středních školách a učilištích dochází pravidelně k realizaci preventivních programů. Mezi nejčastější aplikovanou metodu patří přednášky a besedy. Též se shodli, že i přednášku shledávají jako neúčinnější. Dalšími preventivními aktivitami jsou třídnické hodiny, diskuse, adaptační kurzy, exkurze aj.

3) Jaká je strategie řešení při výskytu rizikového chování?

Mezi nejčastější způsob patří pohovor se studentem, následně se třídou. Třetí nejčastější odpovědí bylo, že by škola informovala rodiče. Mezi další způsoby patří přivolání Policie ČR nebo zahájení spolupráce s externími organizacemi.

5.3 Ověření výzkumných předpokladů

- 1) Lze předpokládat, že žáci na SOU budou uvádět jiné zkušenosti než žáci na SŠ.

Dle grafu č. 4 by studenti SŠ nejvíce uvítali některý z preventivních programů 2x za rok, přičemž 64% studentů z SOU odpovědělo dle potřeby.

Při otázce s jakými metodami prevence se setkali, jednoznačně odpověděli jak studenti z SOU, tak ze SŠ, že s přednáškami. Studenti SOU by byli rádi, kdyby se k nim informace dostaly prostřednictvím exkurze do zařízení, kde se mohou přímo setkat s lidmi, kteří mají konkrétní problémy.

Ve většině případů se tento předpoklad potvrdil.

- 2) Lze předpokládat, že většina respondentů uvede, že prevence se realizuje na témata z oblasti specifické prevence.

Tento předpoklad se potvrdil. Studenti se v rámci své školy setkávají s různými aktivitami a programy, které se zaměřují na konkrétní formy rizikového chování, na jejich předcházení a omezování.

3) Lze předpokládat, že respondenti budou uvádět, že by se v případě potíží obrátili na spolupráci se školou.

Tento předpoklad se nepotvrdil. Podle průzkumu by se nejvíce respondentů jak ze SŠ, tak z SOU obrátilo v případě potíží na svého kamaráda. Dle grafu č. 9 by se u studentů SŠ na kamaráda obrátilo 76 %, na své rodiče 62 %, na výchovného poradce jen 4 % a na školního metodika prevence pouze 2 %. U studentů SOU je to podobné. Na svého kamaráda by se obrátilo 74 %, na rodiče 56 % a nejméně na výchovného poradce 14 % a 4 % na školního metodika prevence.

4) Lze předpokládat, že většina respondentů uvede zkušenost, že se setkala ve své škole s užíváním návykových látek.

Tento předpoklad se nepotvrdil. Překvapením pro mě bylo, že užívání návykových látek nebylo nejpočetnější, ale i tak je velká část studentů, která má s drogami určitou zkušenost. Není zřejmé o jakou návykovou látku se jedná. Dle grafu č. 5 má zkušenosti s návykovou látkou 40 % studentů ze SŠ a 34 % studentů z SOU.

6 Závěr

Cílem této bakalářské práce s názvem Prevence rizikového chování na SŠ bylo zmapování pohledu studentů středních škol na školní prevenci, kterou zažili během své školní docházky a identifikování slabých a silných míst a jakým způsobem je prevence rizikového chování u studentů na střední škole realizována.

V teoretické části jsem se zabývala vymezením základních pojmů. Jednou z kapitol je prevence, ve které jsem se zabývala definicemi a jejími druhy. V poslední kapitole se věnuji poradenskému a preventivně výchovnému systému ve školství. Jsou zde uvedeny pracoviště a instituce, které se zaměřují na preventivní přístupy.

V praktické části jsem zjišťovala, s jakými riziky se studenti nejčastěji setkávají a na koho se mohou v případě potíží obrátit. Vytvořila jsem dotazník s 18ti otázkami, ke kterým jsem vytvořila grafické znázornění a porovnávala studenty středních škol se žáky ze středního odborného učiliště. Nemilé zjištění bylo, kolik studentů už má zkušenosti s alkoholem a drogami. Měli bychom se zamyslet, co je hlavní příčinou, zda cítit se jako dospělí, vyrovnat se vrstevníkům? Někteří studenti si myslí, že je toto téma málo diskutované a že ho moc neřeší.

Dále jsem zjišťovala, kde studenti hledají pomoc. S nástupem moderních technologií si většina studentů vyhledává informace na internetu. Preventivní programy nadpoloviční většina shledává jako přínosné. Podle mého názoru by se mělo začít s preventivními programy již v útlém věku dítěte. I když někteří jsou názoru, že preventivní programy nejsou tak efektivní a nemají dlouhodobého trvání. Přesto preventivní programy mají pro studenty velký přínos a je třeba je do škol zařazovat častěji.

Důležitým a zásadním zjištěním této práce je, že prevence se na středních školách a učilištích realizuje.

Seznam použitých zdrojů

a) odborné publikace

BÁRTÍK, Pavel, MIOVSKÝ, Michal, Eds. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7.

BLAŠTIKOVÁ, Lucie. *Klima školy a jeho ovlivnění školním metodikem prevence a sociálním pedagogem v základní škole*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4894-7.

DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2642-6.

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Jiří Budka, 1993. Slovník. ISBN 80-901549-0-5.

JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.

KABÍČEK, Pavel, Ladislav CSÉMY a Jana HAMANOVÁ. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-793-4.

KREJČOVÁ, Lenka. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3474-3.

MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-x.

MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-392-1.

NEŠPOR, Karel, Ladislav CSÉMY a Hana SOVINOVÁ. *Programy prevence závislostí a možnosti jejich hodnocení*. Praha: Státní zdravotní ústav, 1998. Národní program zdraví. ISBN 80-7071-110-8.

NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-197-5.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodik prevence a jeho role na základní škole*. V Praze: Pasparta, 2019. ISBN 978-80-88290-28-5.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.

SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.

SURYNEK, Alois. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-038-4.

b) internetové zdroje

*<https://www.adiktologie.cz/file/829/2-vykladovy-slovník-nahled.pdf> [online].
[cit. 2020-03-05].*

<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/2963/ochrana-deti-pred-socialne-patologickymi-jevy.html/> [online]. [cit. 2020-03-16].

*<https://www.ff.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/pch/vyzkum/Dolejs-Orel.pdf>
[online]. [cit. 2020-03-19].*

*http://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf
[online]. [cit. 2020-03-22].*

*<http://www.prevence-info.cz/p-prevence/zakladni-princip-primarni-prevence>
[online]. [cit. 2020-03-19].*

<http://www.prevence-praha.cz/index.php/minimalni-preventivni-program/prilohy-k-manualu-mpp/58-manual-pro-tvorbu-mpp> [online]. [cit. 2020-03-19].

*<http://www.prevence-praha.cz/index.php/rizikove-chovani-charakteristiky>
[online]. [cit. 2020-03-19].*

Seznam grafů

Graf č. 1: Otázka č. 3 – Jakou školu navštěvuješ?.....	26
Graf č. 2: Otázka č. 4 – Zúčastnil/a jsi se některého preventivního programu v rámci vaší školy?	27
Graf č. 3: Otázka č. 5 – Dozvěděl/a ses v rámci programů primární prevence nové informace, které jsi předtím neznal/a?	28
Graf č. 4: Otázka č. 6 – Jak často bys chtěl/a, aby se preventivní programy objevovaly v rámci vaší školy?	29
Graf č. 5: Otázka č. 7 - S jakým typem rizikového chování jsi se u vás ve škole setkal/a?	30
Graf č. 6: Otázka č. 8 – S jakými metodami prevence rizikového chování jsi se setkal/a?	31
Graf č. 7: Otázka č. 9 – S jakými formami školních aktivit jsi se setkal/a s prevencí rizikového chování u vás na škole?	32
Graf č. 8: Otázka č. 10 – Kým jsou u vás na škole realizovány preventivní programy?	33
Graf č. 9: Otázka č. 11 – Na koho by ses obrátil/a v potížích?	34
Graf č. 10: Otázka č. 12 – Jakým způsobem bys chtěl/a, aby se k tobě dostaly informace?	35
Graf č. 11: Otázka č. 13 – Kde bys hledal/a informace k závažnému problému?	36
Graf č. 12: Otázka č. 14 – Zařazují učitelé preventivní aktivity do výuky svých předmětů?	37
Graf č. 13: Otázka č. 15 – Jaká je strategie řešení při výskytu rizikového chování na vaší škole?	38
Graf č. 14: Otázka č. 16 – Jaká metoda, forma prevence je podle tebe nejúčinnější?	39
Graf č. 15: Otázka č. 17 – Jaké téma prevence, které škola neřeší, bys považoval/a za důležité, aby škola pro tebe a další studenty zařadila do programu?.....	40
Graf č. 16: Otázka č. 18 – Jaké téma prevence, které se ve škole realizovalo, považuješ za zcela zbytečný?	41

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník

DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ U ŽÁKŮ SŠ, SOU

- 1. Jaké je tvoje pohlaví?** dívka chlapec
- 2. Kolik ti je let?** 15 16 17 18 19 20
- 3. Jakou školu navštěvuješ?** SŠ SOU
- 4. Zúčastnil/a jsi se některého preventivního programu v rámci vaší školy?**
- záškoláctví
- šikana, násilí (kyberšikana)
- kriminalita, delikvence, vandalismus
- rasismus, xenofobie (nesnášenlivost k jiným národům, národnostem, obava a strach z nich)
- užívání návykových látek (tabák, alkohol, omamné a psychotropní látky)
- onemocnění HIV/AIDS a další nemoci šířící se krevní cestou
- netolismus (závislost na virtuálních drogách – TV, video, PC hry, internet...) a patologické hráčství (gambling)
- týrání a zneužívání dětí, včetně komerčního sexuálního zneužívání
- 5. Dozvěděl/a ses v rámci programů primární prevence nové informace, které jsi předtím neznal/a?** ano ne nevím
- 6. Jak často bys chtěl/a, aby se preventivní programy objevovali v rámci vaší školy?** méně než 1 ročně 1x ročně
- 2 ročně dle potřeby

7. S jakým typem rizikového chování jsi se u vás ve škole setkal/a?

- šikana/agrese rasismus sexuální rizikové chování
 krádež alkohol drogy záškoláctví

8. S jakými metodami prevence rizikového chování jsi se setkal/a?

- besedy přednášky diskuse peer programy
 jiné

9. S jakými formami školních aktivit jsi se setkal/a s prevencí rizikového chování u vás na škole?

- exkurze adaptační kurzy školní výlety zájmové kroužky
 semináře třídnické hodiny

10. Kým jsou u vás na škole realizovány preventivní programy?

- školní metodik prevence výchovný poradce psycholog
 externista organizace či instituce

11. Na koho by ses obrátil/a v potížích?

- kamarád učitel výchovný poradce školní psycholog
 školní metodik prevence rodiče policie tísňová linka
 lékař

12. Jakým způsobem bys chtěl/a, aby se k tobě informace dostaly?

- beseda s učiteli v rámci školy
 beseda s odborníky (lékař, psycholog, policie, odborník na telefonu, jiné)
 exkurze do zařízení, kde pracují s lidmi, kteří mají výše uvedené problémy

13. Kde bys hledal/a informace k závažnému problému?

- odborná kniha, časopis internet informační a propagační materiály

14. Zařazují učitelé preventivní aktivity do výuky svých předmětů?

- ano ne

15. Jaká je strategie řešení při výskytu rizikového chování na vaší škole?

- pohovor se studentem
- pohovor se třídou
- informování rodičů a poskytnutí doporučení
- spolupráce s OSPODem
- přivolání Policie ČR nebo Zdravotnické záchranné služby
- posílení dozoru na školním pozemku
- větší množství přednášek
- zahájení spolupráce s externí organizací

16. Jaká metoda, forma prevence je podle tebe nejúčinnější?

- besedy přednášky diskuse peer programy
- exkurze adaptační kurzy školní výlety zájmové kroužky
- semináře třídnické hodiny jiné

17. Jaké téma prevence, které škola neřeší, bys považoval za důležité, aby škola pro tebe a další studenty zařadila do programu (napiš téma a proč)?

.....
.....
.....

18. Jaké téma prevence, které se ve škole realizovalo, považuješ za zcela zbytečný (napiš téma a proč)?

.....
.....
.....